

Qüestions per abordar la creació o reforma d'espais sacres escolars

Dij, 14/01/2021 per Eloi Aran Sala

[Betel. Arquitectura, Art i Religió](#)

D'acord, si en **Xavier Melloni sj** afirmava a una [entrevista a El País](#) que "Necessitem el silenci com a pràctica espiritual. **En la societat futura, els arquitectes dissenyaran les cases amb un espai per a la meditació**", serà que el que diu val tant per l'habitatge com per l'espai d'aprenentatge. L'espai per l'educació espiritual en l'escola no és un tema menor; ni per la implicació que té sobre la percepció de la identitat del centre educatiu, ni pel propi procés d'aprenentatge d'infants i joves, ni tampoc per la implicació de recursos (personal i monetari) que implica.

Podem acabar reconvertint les [esglésies escolars en gimnassos](#)? Potser sí, seguint l'exemple de la [dessacralització i reconversió funcional de les esglésies belgues](#), però aquests són els temps de fer una reflexió a fons sobre quins espais necessita l'acció evangelitzadora dels centres educatius. Tant pel que fa al propi espai sacre (si és que n'hi ha) com per la creació dels espais pastorals que es creguin adients.

Atès que alguna institució educativa s'ha mostrat interessada, comparteixo l'annex que trobareu al treball "[Espai sacre escolar. Una invitació d'accés a la pedagogia del transcendent](#)", que va rebre l'accèssit de la 10a edició del [Premi Armengol-Mir](#).

Qüestions per abordar la creació o reforma d'espais sacres escolars

Ubicació.

- Hi ha algun lloc singular o amb interès espacial en l'edifici educatiu que pugui resultar atractiu o metafòric pel que representa un espai sacre? Per exemple: unes golfes amb vistes des d'on poder contemplar l'acció educativa, un espai en planta baixa o semisoterrat que disposa d'un petit pati de llum, un racó isolat i independent dins del complex educatiu, etc.
- Es troba l'espai sacre en un lloc residual, o amb indicacions similars a les cambres higièniques del tipus "al fons a la dreta"?

Accessibilitat, recorregut, accés.

- Quins espais cal recórrer per accedir a l'espai sacre?
- Aquests espais són accessibles? És a dir: presenten dificultats per als alumnes?, poden facilitar un major horari d'apertura de l'espai sacre escolar a la comunitat educativa?
- Aquests espais poden ajudar a crear un recorregut espacial o un vestíbul propi per a l'espai sacre per tal de no entrar-hi "com un elefant en una cristalleria"?
- Es pot significar aquest espai previ per tal de relacionar-lo amb la seva funció de vestíbul o accés a l'espai sacre? Per exemple, una iconografia adequada que serveixi de marc hermenèutic, és a dir "d'interpretació", del lloc on s'accedirà, un canvi de material en els acabats interiors respecte la resta de l'edifici, una vidriera o element lumínic diferenciador, etc.
- Hi ha la possibilitat de crear un racó de visibilitat interna de l'espai sacre

quan aquest està tancat o no té ús (a mode “caixer espiritual 24h”)?

Programa.

- L’espai sacre ha de comptar amb un programa litúrgic? Per exemple, cal poder-hi celebrar eucaristies?
- En cas afirmatiu, tenim en compte la facilitació d’una celebració participativa i viscuda pel que fa a la distribució dels assistents (assembleària)?
- Hi ha confessionaris? Es preveu la seva retirada? I, en cas afirmatiu, s’ha pensat com es celebrarà el sagrament de la reconciliació?
- On es guardaran els estris propis per les celebracions? És a dir, on ubicar un espai de “sagristia”? (casulles, llibres, etc.)
- Per quants usuaris es preveu l’espai sacre? L’espai és susceptible d’adaptacions depenent del nombre de participants (tipus església de Taizé, França)?
- En el cas que es vulgui compaginar l’activitat litúrgica amb la pastoral, hi ha la possibilitat de delimitar àmbits d’actuació que es compaginin de forma orgànica (creació de diferents ambients dins un mateix espai)?

Relat, iconografia i elements audiovisuals.

- Hi ha una iconografia o elements de patrimoni artístic preexistent? Està catalogat? Quina valoració en fem respecte la seva idoneïtat vers la transmissió de l’Evangeli per als alumnes?
- Si no hi ha elements artístics de qualitat o relleu educatiu, disposa el centre d’aquests elements en d’altres indrets que es creguin reutilitzables per l’espai sacre? De quina manera es poden incorporar aquests elements en la idea de projecte de l’espai sacre?
- En el cas de no posseir iconografia prèvia al centre, quines imatges es consideren apropiades? Els alumnes poden produir aquesta iconografia i, en cas negatiu, hi ha algun artista de confiança que pugui treballar una iconografia adient i actual?
- Quin “relat” es vol transmetre a través de la configuració de l’espai i de la iconografia? Hi ha la possibilitat d’inserir un “paisatge d’aprenentatge” a mode catequètic o institucional?
- Hi ha un excés de imatges o es valora que n’hi ha les justes i en el lloc just?
- Hi ha previsió de projecció de documents audiovisuals? A on es realitza la projecció? És visible per tots els participants? Des d’on es produeix el control (fixe o mòbil)? Hi ha possibilitats d’enfosquir el recinte sacre en els moments de projecció?

Acabats interiors, Il·luminació, acústica.

- “Descalça’t que el terra que trepitges és sagrat” (Ex 3) Quin tractament material del sòl pot ajudar a que l’alumne pugui intuir el caràcter sacre de l’espai? Per exemple: incorporació de natura en un lloc destacat, un paviment que permeti treure’s les sabates i caminar-hi confortablement, un joc simbòlic (un laberint) en la superfície, etc.
- Hi ha alguna font de soroll propera? Hi ha possibilitat d’esmoreir el soroll? Per exemple: plantes, paraments tèxtils, doble vidre, espais d’emmagatzematge situats a mode de “coixí acústic” que ens separin de la font de soroll, etc.

- Quins elements poden ajudar a evitar la reverberació acústica interior de l'espai sacre que estiguin ben acordats amb el disseny del relat sacre? Per exemple: fals sostre tèxtil emulant el tabernacle mòbil de l'Antic Testament, envans de guix laminat acústic microperforats, geometria de les parets, ús de les corbes en el disseny de l'espai, etc.
- Amb quina font d'il·luminació natural compta el recinte de l'espai sacre? És suficient o excessiva? En cas d'orientació sud o oest, disposa d'elements reguladors per filtrar la intensitat de la llum? Hi ha possibilitat de crear algun "pou de llum" exterior?
- La seva forma i ubicació ajuden a caracteritzar l'espai? Per exemple: finestres corregudes en la part superior que suggereixi una coberta o fals sostre "flotant", actuacions en les cantonades per tal de "trençar la capsa" del recinte, claraboies, major il·luminació en la part del presbiteri o elements iconogràfics representatius, etc.
- El tractament superficial de les fonts d'il·luminació solar, és a dir les finestres, respon al caràcter de l'espai sacre? Incorpora alguna mena filtre o simbologia escaient?
- L'encesa i apagada de les lluminàries artificials és uniforme o hi ha intencionalitat? Per exemple: sectorització segons l'ús en grans espais, il·luminació específica pels mobiliari litúrgic, etc.
- Hi ha possibilitat de regulació de la il·luminació en intensitat per tal de facilitar l'ambient propici per cadascuna de les activitats? Aquesta regulació, pot incorporar també color?

Calefacció, refrigeració, ventilació, consum energètic, ecologia.

- Quin ha de ser el grau de confort climàtic desitjat per l'espai sacre? Basta amb l'actual instal·lació o es poden reforçar elements de control climàtic passiu? Per exemple: orientació solar, protecció solar a mode de gelosies o elements de natura caduca, acabats interiors que actuïn com acumuladors d'energia, etc.
- En el cas que el recinte funcioni amb aigua calenta sanitària i es mantingui el sistema de calefacció, com s'incorporen els elements radiadors sense que hipotequin el disseny global de l'espai?
- Disposa el recinte sacre d'algun terrat o superfície externa propera per a la instal·lació de bombes de calor sense que afecti l'acústica de l'espai?
- En el cas que calgui canviar el paviment i l'espai es trobi situat en planta baixa i sense afectacions en plantes inferiors, és possible pensar un sistema de calefacció o refrigeració radiant; o bé la implantació de conductes d'aire? Hi ha la possibilitat de comptar amb un espai annex, convenientment aïllat acústicament i ventilat, on poder disposar la maquinària?
- En el cas d'espais sacres sota coberta, és possible crear una cambra d'aire ventilada convenientment aïllada tèrmicament, acústicament i impermeable?
- També en el cas anterior, quin tipus de coberta es proposa tenint en compte que és una altra "façana" exterior susceptible de comunicar valors? Per exemple: es pot plantejar una coberta enjardinada?
- Referent al consum energètic, podem canviar la instal·lació lumínica i proposar elements de baix consum (LED)?

Mobiliari.

- Podem dissenyar un mobiliari litúrgic (seu, altar, ambó, sagrari) adient que suggereixi la idea de "lloc litúrgic", és a dir, que pugui ser lloc orientador

per la pregària comunitària o individual?

- Hi ha algun tret distintiu de l'escola que pugui ser integrat en el mobiliari de l'espai sacre? Per exemple: reciclatge de material escolar, mobiliari en desús que representi l'activitat educativa, un determinat símbol de l'orde o institució titular de l'escola (un estel, una flor, etc.)
- Podem disposar d'algun tipus de mobiliari mòbil o tancament (ja sigui corredís o cortinatge) per diferenciar possibles ambients de treball pastoral? Aquest mobiliari mòbil pot incorporar suports per a l'activitat pastoral amb els alumnes? (pissarres, projecció, etc)

(Imatge: Intervenció de la il·lustradora Pilarín Bayés a l'Ermita de Sant Joan Baptista, a Blanes)